

Dispute și confruntări interne în etapa de început a existenței țaratului Vlaho-Bulgar și implicarea Bizanțului. 1185-1204

Dr. Vasile Mărculeț
vasmarculet@yahoo.com

Cuvinte cheie: *Asan, Petru, Isaac II Angelos, Alexios III Angelos, Dobromir Chrysos, Ivanco-Alexios, Imperiul Bizantin, Țaratul Vlaho-Bulgar, Vlahia macedoneano-thesaliană, Vlahia din Thracia.*

Succesul răscoalei antibizantine a vlahilor și bulgarilor, izbucnite în 1185, a avut ca urmare apariția pe harta politică a Peninsulei Balcanice a unei noi entități politico-statale, Țaratul Vlaho-Bulgar. Ostilitatea arătată de Imperiul Bizantin Țaratul Vlaho-Bulgar a indus o stare conflictuală între cele două state, ce a reprezentat o caracteristică fundamentală a complexelor raporturi dintre ele. În tentativa sa de a anihila și desființa Țaratul Vlaho-Bulgar, curtea bizantină a recurs la o gamă deosebit de complexă și de variată de acțiuni politico-diplomatice și militare, în scopul atingerii acestui obiectiv. În studiul prezent ne vom limita demersul exclusiv asupra acelor acțiuni politico-diplomatice întreprinse de diplomația bizantină cu scopul de a submina din interior statul Asăneștilor, precum și asupra consecințelor lor politice și teritoriale.

Răscoala vlahilor și bulgarilor și constituirea Țaratului Vlaho-Bulgar. În toamna anului 1185 abuzurile măsurile abuzive inițiate de împăratul Isaac II Angelos (1185-1195) au determinat o puternică răscoală antibizantină a vlahilor și bulgarilor din Munții Haemus (Balcani) și din thema Paristrion-Paradunavon, conduși de fruntașii vlahii, frații Asan și Petru. Victoriile obținute de răsculați, cu concursul militar al cumaniilor nord-dunăreni, asupra Imperiului Bizantin care între 1185 și 1187/1188 încercase să anihileze pe cale militară periculosul focar de răscoală din Balcani, au dus, în final, la constituirea, între Munții Balcani și Dunăre, a Țaratului Vlaho-Bulgar¹. Realizat ca stat de colaborare etnică, Țaratul Vlaho-Bulgar s-a erijat de timpuriu în moștenitor și continuator al tradiției statale bulgare și bizantine². Succesele raportate

¹ Pentru prezentarea evenimentelor legate de răscoala vlahilor și bulgarilor, vezi: Nicetae Choniatae, *Historia*, ex recensione Immanuelis Bekkeri, Bonnae, 1835, p. 481-491, 510-521, 560-573, 587-589, 600-709 (în continuare: Choniatae); *Idem, Orationes et epistulae*, rec. I.A. van Dielen, W. de Gruyter, Berlin-New York, 1972, p. 3-12, 26-27, 57-62, 91-93, 107-114, 184-186; Georgii Acropolitae, *Annales*, recognovit Immanuel Bekkerus, Bonnae 1836 p. 20-22 (în continuare: Acropolitae); Theodoros Skutariotes, *Cronică pe scurt*, în FHDR, III, p. 412-439 (în continuare: Skutariotes); Efraim, în FHDR, III, p. 462-473.

² Pentru caracterul statului Asăneștilor, vezi: K. von Hoefler, *Die Walachen als Begründer des Zweiten bulgarischen Reiches der Asseniden*, în SKAW. Philos. Histor. Classe, Bd. XLV, 1880, p. 229-245 (vezi și varianta în lb. română: C. cav. de Höfler, *Români, întemeietorii Imperiului al Doilea Bulgar, al Assanizilor, 1186-1257*, în M. Eminescu, *Opere*, XIII: *Publicistică 1882-1883, 1888-1889*, Buc., 1985, p. 222-227); N. Bănescu, *O problemă de istorie medievală: crearea și caracterul statului Asăneștilor (1185)*, în AARMSI, s. III, t. XXV, m. 12, 1943, p. 543-590; B. Primov, *Crearea celui de-al Doilea Țarat Bulgar și participarea vlahilor*, în vol. *Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor (sec. XII-XIX)*, vol. I, București, 1971, p. 9-56; N.Ș. Tanașoca, *Din nou despre geneza și caracterul statului Asăneștilor*, în Rdl, 34, 1981, 7, p. 1297-1312, cu bibliografia problemei; *Idem*, *O problemă controversată de istorie balcanică: participarea românilor la restaurarea Țaratului Bulgar*, în vol. *Răscoala și statul Asăneștilor*, București, 1989,

de alianții vlaho-bulgaro-cumani asupra forțelor bizantine destinate reprimării mișcării au impus autorităților de la Constantinopol o primă recunoaștere a noii organizări politico-statale din Peninsula Balcanică, în 1187 sau 1188.

Sursele de care dispunem ne relevă două aspecte deosebit de importante ale evoluției Țaratului Vlaho-Bulgar: **a)** faptul că în primele decenii de existență a statului vlaho-bulgar, incluzând aici și perioada răscoalei antibizantine dintre 1185-1187/1188, rolul esențial, politic și militar, a revenit vlahilor; **b)** lipsa unei unități politice și de acțiune a vlahilor balcanici, care a determinat o serie de disidențe, atât la nivelul conducătorilor, cât și între diferitele comunități vlaho-bulgare din zone geografice diferite. În aceste condiții, la cumpăna secolelor XII-XIII, alături de Țaratul Vlaho-Bulgar, au luat naștere în Balcani și alte formațiuni politice vlaho-bulgare, cu o existență efemeră însă, aflate în raporturi conflictuale, fie cu Bizanțul, unele dintre ele, fie cu statul Asăneștilor, creat de conașionarii lor, altele³.

Principalele problemele pe care le ridică demersul nostru în acest punct al său sunt legate de identificarea factorilor care au determinat această situație conflictuală în rândul vlahilor și cum au acționat ei. Factorii pe care ne permit informațiile pe care le deținem referitoare la aspectele enunțate au fost multipli. Dintre aceștia, pe baza informațiilor din sursele de care dispunem, distingem, în primul rând: aria largă a zonelor de locuire vlaho, răspândite sub forma unor insule compacte între celelalte populații din regiune, fără contacte strânse între ele, ceea ce a împiedicat realizarea unei unități de acțiune împotriva Bizanțului și, cea mai importantă după părerea noastră, rivalitățile existente la nivelul păturii conducătoare, între fruntașii vlahilor, dornici de parvenire, speculate și întreținute cu abilitate de diplomația bizantină. Acțiunea îngemănată a acestui complex de factori a contribuit decisiv la generarea puternicelor și uneori ireconciliabilelor tensiuni apărute între diferitele grupări ale vlahilor sau între diferitele comunități vlaho-bulgare de pe întinsul Peninsulei Balcanice. În aceste condiții, concomitent cu luptele duse împotriva Imperiului Bizantin, asistăm la răbufnirea puternică a rivalităților dintre diverșii conducători ai vlahilor, materializate uneori în violente confruntări militare între ei, în trecerea unor grupări în slujba Bizanțului, în trădări, în dispute interne sau chiar asasinate⁴.

Incapabil să anihileze prin forță răscoala vlaho-bulgară, Imperiul Bizantin a apelat în acest scop la serviciile versatei sale diplomații, care a găsit în ambițiile politice personale și în rivalitățile dintre conducătorii vlahilor din diferitele regiuni ale Balcanilor, terenul ideal de acțiune. Fluturându-le acestora mirajul unor cariere înalte

p. 153-178, cu bibliografia problemei; S. Brezeanu, „*Imperator Bulgaræ et Vlachia*”. În jurul genezei și semnificației termenului „*Vlachia*” din titulatura lui Ioniță Asan, în Rdl, 33, 1980, 4, p. 651-674; R.L. Wolf, *The „Second Bulgarian Empire”: Its Origin and History to 1204*, în *Speculum*, XXIV, 1949, p. 167-203.

³ Pentru discuțiile asupra constituirii diferitelor formațiuni vlaho și a relațiilor lor cu Bizanțul, vezi: V. Mărculeț, *Formațiuni politice vlaho în Balcani și relațiile lor cu Bizanțul în perioada 1185-1204*, în *Idem, Din istoria relațiilor politico-militare bizantino-române*, Sibiu, 2001, p. 62-77 (în continuare: *Formațiuni politice vlaho în Balcani*); *Idem, Relațiile Imperiului Bizantin și ale republicilor maritime italiene cu Țările Române până în secolul al XV-lea*, Sibiu, 2002, p. 52-55 (în continuare: *Relațiile cu Țările Române*); *Idem, Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos în secolele X-XII. Spațiul carpato-balcanic în politica vest-pontică a Imperiului Bizantin*, Tg. Mureș, 2005, p. 169-181 (în continuare: *Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos*); *Idem, Vlahii balcanici între conflictele cu Bizanțul și luptele interne*, în *Historia*, VI, 2006, 56, p. 12-19 (în continuare: *Vlahii balcanici*).

⁴ Choniatae, p. 619-624, 643-644, 665-673, 707-709; *Idem, Orationes et epistolae*, p. 108-109; Skutariotes, în *loc. cit.*, p. 424-427; Sergios Kolivas, în FHDR, III, p. 374-379 (în continuare: Kolivas); Georgios Tornikes II, în FHDR, III, p. 384-395 (în continuare: Tornikes II).

și facile la curtea imperială și implicit a unor ascensiuni rapide în ierarhia politică, militară și administrativă a imperiului, diplomația bizantină a reușit, nu numai să-i atragă pe unii dintre ei în serviciul Constantinopolului, ci și să-i opună conașionalilor lor răsculați, aflați în conflict cu Bizanțul. Aceștia, împreună cu formațiunile politice constituite sub conducerea lor, au devenit, pentru perioade mai lungi sau mai scurte, interpușii și instrumentele Imperiului Bizantin în acțiunile politico-militare întreprinse de împotriva Țaratului Vlaho-Bulgar⁵.

Dobromir Chrysos. Vlahii din Macedonia între Bizanț și statul Asăneștilor (1185-1202). O primă încercare a diplomației bizantine de a rupe coeziunea răsculaților, mai exact de a împiedica o acțiune comună a tuturor vlahilor din Balcani, s-a consumat chiar în debutul mișcării antibizantine vlaho-bulgare, prin 1185-1186. Protagonistul acestei acțiuni bizantine a fost un fruntaș vlah din Macedonia, Dobromir Chrysos. Deși succesul obținut de curtea bizantină a fost doar unul parțial, el s-a dovedit însă, cel puțin pentru o perioadă de timp, extrem de util imperiului.

Conform informațiilor transmise de cronicarul bizantin contemporan Niketas Choniates, în demersurile lor, autoritățile constantinopolitane au susținut acțiunile *separatiste* ale lui Dobromir Chrysos, aflat în conflict cu Asan și Petru. Profitând la maximum de acest lucru, diplomația imperială l-a dirijat pe Dobromir Chrysos împotriva celor doi frați, reușind astfel să-l opună propriilor săi conașionali, răsculați împotriva dominației bizantine. „*Acest Chrysos – scrie Niketas Choniates – era vlah după neam [...], și nu se înțelesese cu Petru și Asan când ei s-au ridicat împotriva romeilor (bizantinilor, n.n.), ba chiar ridicase armele împotriva lor, împreună cu cinci sute de oameni din același neam cu el, pe care-i avea și devenise un aliat al romeilor*”⁶.

Acțiunea curții bizantine a înregistrat temporar succes, Dobromir Chrysos servind imperiul o perioadă de timp. Ulterior însă, jocul diplomației bizantine își va arăta însă și cealaltă față, total neplăcută, întorcându-se împotriva imperiului. După câțiva ani petrecuți în serviciul Bizanțului, perioadă în care și-a consolidat propriile poziții, fruntașul vlah manifestă tendințe vădite de a abandona legăturile cu imperiul și de a se apropia de conașionalii săi aflați în conflict cu acesta. Obiectivul fundamental al acțiunii preconizate era acela de a pune bazele unei stăpâniri proprii, autonome sau chiar independente față de Imperiul Bizantin.

Un succes al acțiunii inițiate de Dobromir Chrysos ar fi dat o grea lovitură politicii și pozițiilor Imperiului Bizantin în regiune. Acțiunea fruntașului vlah nu s-a putut materializa însă, întrucât informate asupra intențiilor sale, autoritățile bizantine au trecut imediat la reprimarea sa. „*Nu mult după aceea – relatează Niketas Choniates, referindu-se la aceste evenimente – surprins că înclină spre cei de un neam cu el, înaintând mereu [pe acest drum], și năzuind să dobândească o putere [autonomă], e aruncat în închisoare*”⁷.

Momentul în care s-a produs defecțiunea lui Dobromir Chrysos, nu poate fi stabilit cu exactitate pe baza informațiilor furnizate de izvoarele contemporane de care dispunem. În câteva abordări anterioare ale acestei probleme, consideram că tentativa sa de a întrerupe legăturile de subordonare față de imperiu s-a consumat, cel mai probabil, la sfârșitul anului 1187 sau la începutul lui 1188, pe fondul unui context

⁵ V. Mărculeț, *Formațiuni politice vlahie în Balcani*, p. 62-77; *Idem, Relațiile cu Țările Române*, p. 52-55; *Idem, Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos*, p. 169-181; *Idem, Vlahii balcanici*, p. 12-19.

⁶ Choniatae, p. 643-644.

⁷ *Ibidem*, p. 644.

extern favorabil: succesul răscoalei vlaho-bulgare era cert, iar statul Asăneștilor dintre Munții Balcani și Dunăre devenise o realitate politică incontestabilă, recunoscută, chiar dacă numai și indirect, și de Imperiul Bizantin⁸. Numai în aceste condiții se explică, după părerea noastră, încercarea sa de a se apropia de Asănești. În studiul prezent, informațiile pe care le avem ne permit să ne susținem opinia.

Situația dificilă în care intrase odată cu depistarea de către autoritățile imperiale a intențiilor sale de a trece în tabăra ostilă Bizanțului, l-a determinat pentru fruntașul vlah să recurgă la diplomație spre a depăși acest moment critic și a anihila pericolul extrem care-l amenința. Dând dovadă de o deosebită abilitate, Chrysos va reuși să înlăture suspiciunile curții bizantine, care planau asupra lui, și să-i recâștige încrederea. O serie de factori specifici au concurat la succesul său diplomatic. Dintre aceștia îi considerăm ca decisivi situația politico-militară gravă a Imperiului Bizantin în Balcani și criza sa de aliați în regiune. Acești factori, acționând individual sau împreună, precum și faptul că Dobromir Chrysos era încă perceput ca adversar ireconciliabil al Asăneștilor, au conferit consistență demersurilor șefului vlah pe lângă autoritățile imperiale, slujindu-i cauza. În aceste condiții, Dobromir Chrysos nu numai că a fost eliberat din închisoare, dar a și fost investit cu o comandă militară importantă. Ca urmare, relatează cronicarul Niketas Choniates prezentând noua ascensiune politică și militară a șefului vlah în serviciul Bizanțului, el „*fu eliberat și trimis să păzească Strumitza*”, un important punct strategic din Macedonia⁹.

Odată instalat în noul post, Dobromir Chrysos trece hotărât la punerea în aplicare a mai vechilor sale planuri politice. Fruntașul vlah era favorizat de această dată, atât de importanța funcției militare deținută, cât și de densa locuire vlahă din regiune, animată de puternice sentimente antibizantine și dispusă să-l susțină pe Chrysos în acțiunea sa. Ca urmare, consemnează același Niketas Choniates, Chrysos „*a înșelat speranțele împăratului care l-a trimis acolo și și-a pus în gând să fie și el pentru romeii din vecinătate o pacoste nerușinată*”¹⁰. În consecință, fruntașul vlah a abandonat încă o dată legăturile cu Bizanțul și s-a întors împotriva imperiului.

Când s-a produs această nouă defectare a lui Dobromir Chrysos de la alința cu Bizanțul nu putem spune cu exactitate. Cu titlu de ipoteză, considerăm, pe baza succintelor informații de care dispune, că noua *trădare* a intereselor Imperiului Bizantin de către Dobromir Chrysos s-a produs anterior anului 1197, sau cel mai târziu în cursul acestui an¹¹. Ne bazăm această concluzie pe faptul că în acest an, conform informațiilor cronicarilor bizantini, el atacă regiunea orașului Serrai, iar noul împărat bizantin, Alexios III Angelos (1195-1203), renunță la o proiectată campanie împotriva sa „*lăsând așadar ținuturile dinspre Apus în aceeași stare de suferință în care fuseseră și mai înainte*”¹².

Eșuarea lamentabilă a campaniei militare bizantine din 1197, îndreptate împotriva lui Dobromir Chrysos, a avut ca rezultat consolidarea pozițiilor politice și militare ale fruntașului vlah din Macedonia. Devenit adversar al imperiului, Chrysos a întreprins, pe cont propriu, numeroase acțiuni militare antibizantine, încununată de succes, în regiunea văilor Strymonului (Strumei) și a Axiosului (Vardarului), în zona

⁸ V. Mărculeț, *Formațiuni politice vlahе în Balcani*, p. 63; *Idem, Relațiile cu Țările Române*, p. 54; *Idem, Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos*, p. 170; *Idem, Vlahii balcanici*, p. 13-14.

⁹ Choniatae, p. 644.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Cf. V. Mărculeț, *Formațiuni politice vlahе în Balcani*, p. 64; Cf. *Idem, Relațiile cu Țările Române*, p. 54; Cf. *Idem, Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos*, p. 171; *Idem, Vlahii balcanici*, p. 14-15.

¹² Choniatae, p. 644.

orșului Serrai, instaurându-și controlul asupra unor întinse teritorii în detrimentul Bizanțului. În urma acestor acțiuni, relatează în continuare Choniates, Chrysos „*își însușise Strumitza și cucerise cetățuia numită Prosakos (Prosek, în Macedonia, n.n.) și-și înjghebase acolo reședință de tiran*”¹³.

La capătul acestor acțiuni militare, fruntașul vlah punea bazele unei formațiuni politice locale, unei noi *Vlahii autonome*, cu reședința la Prosakos care, favorizată de conjunctura politică din Balcani, se va consolida și extinde în perioada următoare.

Eșecul tuturor acțiunilor militare bizantine întreprinse împotriva lui Dobromir Chrysos a determinat diplomația imperială să recurgă din nou la metodele sale specifice pentru reatragera acestuia în orbita politică a imperiului. Pentru a-și atinge scopul, în anul 1199 împăratul Alexios III Angelos îi „*cedează lui Chrysos Prosakos și Strumitza și ținuturile din jurul lor și consimte să-i dea de soție [...] pe una din femeile din neamul său. Și intrând în Bizanț, despărți pe fiica protostratorului (protostratorul Manuel Kamitzes, înalt demnitar bizantin, se afla la data respectivă în captivitatea Asăneștilor, n.n.) de soțul ei și i-o trimite lui Chrysos*”¹⁴. Actul imperial, care urmărea să creeze contemporanilor impresia că imperiul își păstra intacte stăpânirile din Macedonia, iar Chrysos nu era decât un interpus al său, avea însă o însemnătate cu totul aparte: el consacra recunoașterea oficială de către autoritățile bizantine a existenței autonome a Vlahiei întemeiate de Dobromir Chrysos¹⁵.

Succesul Imperiului Bizantin a fost și de această dată doar unul efemer. La începutul anului 1201, după eliberarea socrului său, protostratorul Manuel Kamytzes, din prizonieratul vlaho-bulgar, Dobromir Chrysos și-l asociază pe acesta la conducerea Vlahiei sale, rupe pentru a treia oară legăturile cu Bizanțul și împreună reiau ostilitățile împotriva acestuia atacând posesiunile imperiului din Macedonia și din nordul Greciei. Rezultatele înregistrate de Dobromir Chrysos și Manuel Kamytzes sunt spectaculoase, fapt subliniat de Niketas Choniates în *Istoria sa*, unde relatează că „*ei cuceresc lesne Pelagonia (Bitola, n.n.) și supun cu ușurință Prilapos (Prilep, n.n.) iau în stăpânire celelalte orașe din apropiere, le răzvrătesc pe cele mai depărtate, trec prin Tempele thessaliene, cuprind șesurile, pun în mișcare Ellada, răzvrătesc Peloponezul*”¹⁶. În una din scrisorile sale, adresată împăratului Alexios III Angelos, în martie-aprilie 1202, Niketas Choniates conturează cu mai multă precizie întinderea Vlahiei întemeiate de Chrysos. Prezentând, într-un stil metaforic, acțiunile militare întreprinse de asociatul acestuia, Manuel Kamytzes împotriva stăpânilor imperiului din regiune, istoricul bizantin afirmă, în una din scrisorile sale adresate basileului: „*Jar după ce dintr-o dată a fost eliberat, sărind pe câmpiile din apropiere cu capul falnic ridicat, înainta atingând pământul numai cu vârful copitelor ca să se îmbăieze în apele Axiosului sau ale Peneiosului (râul Pinios, în Grecia centrală, n.n.) și ca să zburde prin luncile lor*”¹⁷.

Informațiile cronicarului bizantin ne permit concluzia că în urma succesele împotriva Bizanțului, Vлахia întemeiată de Dobromir Chrysos ocupa un teritoriu relativ întins din valea Strymonului până în cea a Piniosului. Ele fac astfel posibilă, atât identificarea aproximativă a întinderii atinse de *Vlahiei macedoneano-thessaliană*, întemeiate de Dobromir Chrysos la cumpăna secolelor XII-XIII, cât și delimitarea aproximativă a hotarelor sale. Conchidem deci pe baza acestora că sub controlul

¹³ *Ibidem*, p. 665.

¹⁴ *Ibidem*, p. 672.

¹⁵ S. Brezeanu, *O istorie a Imperiului Bizantin*, București, 1981, p. 160 (în continuare: *Imperiul Bizantin*); *Idem*, *O istorie a Bizanțului*, București, 2004, p. 240 (în continuare: *Bizanțul*).

¹⁶ Choniatae, p. 708.

¹⁷ *Idem*, *Orationes et epistulae*, p. 107-108

frunțașului vlah și al socrului său, Manuel Kamytzes, intrau și unele centre urbane însemnate precum orașul Stanos (Kallambaca), situat pe cursul superior al râului Pinios și, probabil, orașul Larissa, de pe cursul inferior al aceluiași râu, cu regiunea înconjurătoare, desemnată de istoricul bizantin cu termenul de „șesuri”. Sub autoritatea lor intrau, astfel, întrinse teritorii din Macedonia și din nord-estul Greciei, respectiv Thessalia, o regiune dens locuită de vlahi. Totodată, prin acțiunile lor, Dobromir Chrysos și Manuel Kamytzes declanșau o puternică reacție antibizantină în întreaga Grecie, respectiv în theme Hellada (Grecia centrală) și Achaia (Peloponez), îndeosebi în regiunile locuite de vlahi: Epir, Munții Pindului, nordul Peloponezului¹⁸. În urma acestor succese, *Vlahia macedoneano-thessaliană*, întemeiată de Dobromir Chrysos atingea, atât întinderea, cât și afirmarea sa maximă.

În scurt timp însă, în urma contraofensivei bizantine, Vlahia lui Chrysos intra în declin. Pericolul reprezentat de acțiunile frunțașului vlah a determinat curtea imperială să-și intensifice eforturile pentru anihilarea sa. Niciun mijloc, nicio metodă, nu au fost considerate reprobabile dacă puteau servi scopului urmărit, fapt subliniat de același Niketas Choniates, care afirmă că împăratul Alexios III Angelos „s-a folosit și de alte mijloace ca și de înșelăciune pentru a și-l apropia pe Chrysos”¹⁹. În primul rând, autoritățile imperiale au înțeles că acest obiectiv va fi mult mai ușor atins dacă vor reuși să determine ruperea alianței dintre Dobromir Chrysos și Manuel Kamytzes, provocând astfel îndepărtarea frunțașului vlah de socrul său. În acest scop, diplomația bizantină și-a pus în mișcare întregul arsenal de metode și mijloace de care dispunea. Aplicarea practică a principului *divide et impera* a avut în acest caz un succes deplin.

În primul rând, atenția autorităților bizantine s-a focalizat asupra lui Dobromir Chrysos, percept, pe bună dreptate, drept principalul și cel mai periculos dintre cei doi aliați. Acțiunea diplomației bizantine a înregistrat în demersurile sale un succes deplin reușid atragerea lui Chrysos în sfera de influență a imperiului și transformarea sa în vasal al Bizanțului, prin înrudirea sa cu familia imperială (1201-1202). În acest scop, împăratul l-a determinat pe șeful vlah să renunțe la soția sa, fiica protostratorului Manuel Kamytzes, și „i-a dat de soție pe nepoata lui (basileului Alexios III Angelos, n.n.) *Theodora, deși nu era fără soție, trimițând să o aducă din Bizanț. Și cu astfel de tertipuri redobândește Pelagonia și Prilapos*”²⁰.

Prin asemenea „tertipuri” politice, curtea imperială, pe lângă faptul că recupera unele din teritoriile pierdute, reușea să își atingă obiectivul imediat și anume, despartirea lui Dobromir Chrysos de Manuel Kamytzes. Cum obiectivul principal al curții bizantine era eliminarea definitivă a pericolului reprezentat de Chrysos și Kamytzes, a urmat apoi anihilarea, pe rând, a celor doi foști colaboratori.

Primul lovit a fost Manuel Kamytzes care, rămas singur, nu a putut rezista și nu și-a putut menține stăpânirile în fața ofensivei bizantine. Ca urmare, sub loviturile imperiului, acesta s-a văzut obligat să-și abandoneze teritoriile controlate în Thessalia, pe cursul superior al râului Pinios, cu orașul Stanos (1201-1202)²¹.

Odată anihilat Manuel Kamytzes, Imperiul Bizantin s-a întors împotriva lui Dobromir Chrysos, rămas izolat, dându-i lovitura decisivă. În primăvara anului 1202

¹⁸ Cf. V. Mărculeț, *Formațiuni politice vlahe în Balcani*, p. 65-66; Cf. *Idem*, *Relațiile cu Țările Române*, p. 54-55; Cf. *Idem*, *Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos*, p. 172; *Idem*, *Vlahii balcanici*, 15.

¹⁹ Choniatae, p. 709.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*: „și-l izgonește pe Kamytzes din Thessalia, când biruindu-l, când făcându-l de la sine să fugă. În cele din urmă îi silește să plece și din Stanos, unde se refugiase ca într-un adăpost cu neputință de cucerit”.

imperiul își vedea realizat și obiectivul final propus: neutralizarea completă și definitivă a fruntașului vlah din Macedonia și desființarea Vlahiei sale. În urma acestor acțiuni militare, politice și diplomatice, arată Choniates, basileul „a cucerit atunci Strumitza învingându-l de astă dată pe Chrysos prin înșelăciune”²².

În urma succesului bizantin, *Vlahiei macedoneano-thessaliană* își înceta existența, dispărând din geografia politică a Peninsulei Balcanice. Teritoriile sale erau reintegrate Imperiului Bizantin.

O presupusă ruptură dintre Asan și Petru (ante 1193). Încercarea autorităților bizantine de a-l folosi pe Dobromir Chrysos împotriva vlaho-bulgarilor conduși de Asănești nu a fost una singulară. Asemenea demersuri au fost făcute de diplomația bizantină inclusiv pe lângă unii membri ai familiei domnitoare a Asăneștilor de la Târnovo.

După constituirea Țaratului Vlaho-Bulgar (c.1187/1188), atenția diplomației de la Constantinopol s-a îndreptat chiar asupra conducătorilor vlahi de la Târnovo. Cel vizat de demersurile diplomației imperiale a fost – susțin retorii bizantini contemporani, Sergios Kolivas și Georgios Tornikes II – însuși Petru, fratele țarului Asan și coregent²³.

Știrile celor doi autori bizantini generează, după părerea noastră două întrebări esențiale: Cât de veridice sunt informațiile transmise de ei? Ce factori au determinat ruptura dintre Asan și Petru, admitând că știrile transmise de Sergios Kolivas și Georgios Tornikes II sunt reale? La aceste întrebări vom încerca să răspundem în continuare.

Conform informațiilor transmise de unii cronicari bizantini – Niketas Choniates, Georgios Akropolites sau Theodoros Skutariotes – în faza inițială a răscoalei antibizantine vlaho-bulgare (1185-c.1186/1187) lui i-a revenit, se pare, rolul esențial în conducerea răscoalei, fapt ce la determinat ca la un moment dat să-și însușească însemnele puterii supreme – diadema de aur și încălțăminte de culoare roșie – și să se autoproclame împărat, (c.1186-1187)²⁴. După anul 1187 când în fruntea răsculaților se impune, prin calitățile sale politice și militare și prin puternica sa personalitate, Asan, ales țar odată cu constituirea Țaratului Vlaho-Bulgar (1187/1188)²⁵, Petru, deși coregent, s-a văzut împins în plan secund. În aceste condiții, fără îndoială, Petru era nemulțumit probabil de faptul că trebuia să ocupe al doilea loc în ierarhia politică a statului, după fratele său.

Ne permitem în acest punct al studiului nostru o scurtă digresiune, arătând că ambițiile imperiale ale lui Petru sunt evidențiate și de alte surse contemporane, provenite din aria istoriografiei apusene. Spre exemplu, cronica atribuită canonicului Ansbertus, cel care l-a însoțit pe împăratul german Friedrich I Barbarossa (1152-1190) în cea de-a doua cruciadă, relatează că în timpul tranzitării de către cruciații germani prin teritoriile Țaratului Vlaho-Bulgar (1189), „*Petru, domnul vlahilor și bulgarilor*”, i-a oferit împăratului german un ajutor militar de „40.000 de vlahi și cumani”, pentru cucerirea Constantinopolului, solicitând, în schimb, pentru sine, tronul de „*împărat al*

²² *Ibidem*.

²³ Kolivas, în *loc. cit.*, p. 374-379; G. Tornikes II, în *loc. cit.*, p. 384-395.

²⁴ Choniatae, p. 486: „*Iar unul dintre cei doi frați, Petru, își încununează capul cu o coroană de aur și-și meșterește și își pune în picioare încălțăminte de culoare roșie*”.

²⁵ *Ibidem*, p. 520: „*Acestea (coordonarea acțiunile antibizantine ale vlahilor și bulgarilor, n.n.) le făcea unul dintre cei doi frați, Asan, care era deosebit de isteț și foarte capabil să născocoască ce era de folos în situațiile fără ieșire*”.

regatului grec” și „coroana imperială a regatului Greciei”²⁶. Ulterior, pentru a-și atinge scopul, coregentul de la Târnovo și-a suplimentat oferta de ajutor și, după cum arată aceeași sursă, împreună cu sârbii se arăta dispus să-i pună împăratului german la dispoziție la „o armată auxiliară de peste 60.000 de sârbi și vlahi”²⁷. Tratatul vlaho-german nu s-a finalizat însă, datorită suspiciunii împăratului german față de bunele intenții ale coregentului de la Târnovo.

Situația politică conflictuală de la Târnovo, din sânul familiei domnitoare, generată de rivalitatea dintre Petru și Asan, crea astfel o conjunctură favorabilă acțiunii versatei diplomației bizantine. Aceasta va căuta să exploateze la maximum divergențele dintre cei doi frați și de ambițiile politice ale lui Petru încercând să-l atragă de partea Imperiului Bizantin și să facă din acesta interpusul politicii sale.

Momentul consumării acestei acțiuni diplomatice bizantine, relatate de unii oratori bizantini în cuvântările lor, nu-l cunoaștem cu exactitate. Puținii autori bizantini, care prezintă respectivele demersuri ale curții bizantine pe lângă Petru, și-au redactat respectivele cuvântări sau scrisori, conform părerii majorității specialiștilor care le-au analizat, în ianuarie 1193²⁸. Dacă acceptăm ca veridică datarea în ianuarie 1193 a respectivelor cuvântări și scrisori, întrucât ele prezintă un fapt deja consumat, considerăm că momentul încercării bizantine de a-l atrage pe Petru de partea imperiului trebuie datat anterior acestui an. În lucrările noastre în care am mai abordat această problemă, emiteam ipoteza că tentativa diplomației bizantine de a-l atrage pe Petru în sfera de influență a Constantinopolului s-a consumat în două etape distincte: prima dată prin anii 1187-1189, adică imediat după investirea lui Asan, când nemulțumirea lui Petru, care pierduse puterea supremă, trebuie să fi fost maximă; a doua oară după 1190, după îndepărtarea pericolului reprezentat de cruciații germani la trecerea prin imperiu, acțiune care concentrase pentru rezolvarea sa toate resursele diplomației imperiale, iar Petru însuși, așa cum am văzut, se arătase ostil Constantinopolului, dar eșuase în tentativa sa de a ocupa tronul bizantin cu sprijinul împăratului Friedrich I²⁹.

În prezent, coroborând datele furnizate de sursele de care dispunem – faptul că între 1187 și 1189 Petru a susținut, fără rezerve, politica antibizantină a lui Asan sau că în 1189-1190 s-a arătat categoric ostil Bizanțului – considerăm că cea mai plauzibilă dată a momentului în care diplomația bizantină a căutat să-l atragă de partea imperiului este între 1190 și începutul anului 1193. Nu insistăm mai mult asupra acestor probleme legate de datarea evenimentelor prezentate întrucât acest lucru prezintă decât o importanță secundară pentru fondul subiectului abordat în prezentul material.

Revenind la fondul problemei problemei analizate de noi, retorii bizantini contemporani, Georgios Tornikes II și Sergios Kolivas afirmă în două cuvântări adresate împăratului Isaac II Angelos (1185-1195) că demersurile diplomației

²⁶ Ansbertus, *Historia de expeditione Friderici imperatoris*, ed. J. Dobrowsky, Prague, 1827, 63: „Dum haec aguntur, Kalopetrus Blacorum et maxime partis Bulgarorum in orbis Traciae Dominus, qui se Imperatorem et coronam imperialem regni Graeciae ab eo sibi imponi efflagitat seque ei circa initium veris XL millia Blacorum et Comanorum tenentium arcus et sagittas adversus Constantinopolim transmissurum constanter asseverabat”. Pentru discuții, vezi: G. Murnu, *România din Bulgaria medievală*, în *Idem, Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, Buc., 1984, p. 167-168.

²⁷ *Ibidem*, p. 76: „exercitum quoque auxiliariorum Servorum et Blacorum ultra LX millia”.

²⁸ Pentru prezentarea bibliografiei privind discuțiile asupra datării lucrărilor celor doi autori bizantini, vezi: FHDR, III, p. 379, n. 18.

²⁹ V. Mărculeț, *Formațiuni politice vlahi în Balcani*, p. 68; *Idem, Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos*, p. 175; *Idem, Vlahii balcanici*, p. 16-17.

bizantine de a-l atrage pe Petru în orbita politică imperiului s-au încheiat cu deplin succes. Primul dintre ei, într-un discurs, din ianuarie 1193, afirmă că „*unul dintre cei doi frați răzvrățiți, acest Petru, [...], se pocăiește [acum] de răul [făcut] și căindu-se sincer pentru ce făcuse la beție și neavând încotro e nevoit să se roage de iertare [...]. De aceea și inima-i învârtoșată și-o schimbă și după ce și-o întărise, [...], și-o înmoaie și din dârză, cum era mai înainte, o face docilă și moale și spre ascultarea poruncilor tale [...]. Și așezând alături una de alta tihna supunerii și viața plină de primejdii a celui care se răzvrătește și cântărindu-le pe amândouă în balanța propriei conștiințe, [...], acesta se hotărăște pentru ce e mai bun și socotește că e cu mult mai sănătos ca el să treacă în rândurile slujitorilor și să rămână liniștit și să trăiască în pace, bucurându-se de iertarea stăpânului, [...], deși trebuia să fie zdrobit și șters de pe fața pământului împreună cu tot neamul lui [...]. Tu însă te-ai purtat cu blândețe și pentru că s-a înțelept și ți s-a supus și ți-a cerut iertare, l-ai lăsat să trăiască mai departe și să mărturisească despre iertarea ta și să fie pildă pentru fratele său, pentru ca acesta privind la ruda sa și cunoscând pilda să gândească și el ca fratele său și să se îndrepte și să se mântuiască*”. Al doilea, nu numai că exprimă o opinie similară, dar, exagerând-o, susține chiar faptul că, odată intrat în serviciul imperiului în calitate de vasal al împăratului, Petru a devenit adversarul fratelui său, Asan. „*Astfel, – afirmă Sergios Kolivas – după ce unul dintre frații răzvrățiți (Petru, n.n.) din părțile Apusului (Peninsula Balcanică, n.n.) l-ai făcut să treacă de partea ta, împărate [...]; și nu numai că-l rânduiești între ai tăi [pe fostul răzvrătit], ci îl faci să fie piatră de poticneală pentru fratele său și-i stă acum acestuia împotriva cel ce-i stătea alături și i-a ajuns dușman cel din casa lui*”.

Elogii la adresa împăratului Isaac II Angelos, cele două cuvântări ale retorilor bizantini impun o abordare și, mai ales, o acceptare critică a informațiilor oferite. Totuși, afirmațiile lor au fost acceptate ca veridice, chiar dacă cu unele nuanțări, și de o serie de specialiști contemporani, străini și români. În timp ce unii dintre aceștia acceptă faptul că prin anul 1193 s-a produs o ruptură completă între Asan și Petru, în urma căreia, consideră ei, Asan și-ar fi asumat prerogativele puterii depline, alții, în schimb, admit o ruptură urmată de o împăcare între cei doi frunțași vlahi³⁰.

Concluziile specialiștilor menționați cu privire la o ruptură survenită între Asan și Petru prin 1193 sunt, după părerea noastră, discutabile. Derularea evenimentelor și evoluția raporturilor bizantino-vlaho-bulgare după 1193 nu par a confirma afirmațiile autorilor respectivi. De altfel, cu excepția cuvântărilor lui Georgios Tornikès II și Sergios Kolivas, nici o altă sursă contemporană nu înregistrează vreo ruptură între Petru și Asan de tipul celei prezentate de retorii bizantini. Acest lucru nu constituie însă o dovadă irefutabilă că între cei doi conducători ai vlahilor nu ar fi avut loc divergențe. Fără îndoială, aceste divergențe va fi încercat, fără succes considerăm noi, să le speculeze și să le folosească în interes propriu diplomația bizantină în tentativa sa de a-l atrage pe Petru de partea imperiului.

Pe de altă parte, unele informații indirecte oferite de sursele vremii par a confirma existența unei apropieri a lui Petru de Bizanț. Spre exemplu, nici una din

³⁰ J. Darrouzès, *Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès*, în REB, XXIII, 1965, n. 10; A.P. Kajdan, *La date de la rupture entre Pierre et Asen (vers 1193)*, în *Byzantium*, XXXV, 1965, 1, p. 167-174; Ch. M. Brand, *Byzantium confronts the West. 1180-1204*, Cambridge, Massachusetts, 1968, p. 95; V. Spinei, *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XIII*, Iași, 1999, p. 262. Cf. S. Brezeanu, *O istorie a Bizanțului*, București, 2005, p. 240; Cf. *Idem, Istoria Imperiului Bizantin*, București, 2007, p. 290, unde autorul afirmă că în mai 1195, Asan „a devenit suveran în locul fratelui său”, Petru, fără a preciza însă condițiile în care s-a produs schimbarea de domnie.

sursele contemporane de care dispunem nu consemnează nici o confruntare între Țaratul Vlaho-Bulgar și Imperiul Bizantin pe perioada scurtei domnii a lui Petru ca țar unic, dintre 1196-1197. Această scurtă perioadă de acalmie survenită în relațiile vlaho-bulgaro-bizantine ar putea fi un indiciu – nu însă și o dovadă irefutabilă – că între suveranul de la Târnovo și autoritățile bizantine existau niște relații relativ bune. În absența unor informații certe, această opinie nu este însă decât o simplă supoziție.

Raporturile lui Petru cu Imperiul Bizantin rămân însă foarte de obscure datorită penuriei de informații referitoare la ele. Credem însă că unele clarificări sunt totuși posibile.

Așa cum se cunoaște, în anul 1196, Asan a fost asasinat de ruda sa apropiată Ivanco, care susținut de o facțiune vlaho-bulgară a încercat să ocupe tronul de la Târnovo. În acțiunea sa Ivanco s-a lovit însă de opoziția fermă a lui Petru și a partidei sale, fapt ce a determinat un scurt și violent război civil, de care a căutat să profite Imperiul Bizantin. Ca urmare, la solicitarea lui Ivanco, Bizanțul a trimis în sprijinul său o armată comandată de protostratorul Manuel Kamytzes, care însă a eșuat în acțiunea sa datorită refuzului soldaților imperiali de a lupta împotriva vlaho-bulgarilor³¹.

Informațiile transmise de Niketas Choniates vin, așa cum se poate ușor constata, în totală contradicție cu cele a lui Sergios Kolivas și Georgios Tornikes II. Ca urmare, ele generează întrebarea firească: Dacă Petru devenise un colaborator supus al imperiului, de ce curtea bizantină nu l-a sprijinit pe el, ci pe adversarul său în timpul luptelor pentru tron din 1196? Răspunsul la această problemă considerăm că nu poate fi decât următorul: fie între 1193 și 1196 Petru a defectat de la alianța cu Bizanțul, dacă o va fi avut, fie, cel mai probabil, Constantinopolul nu a reuși niciodată să-l atragă pe coregentul vlah de la Târnovo în sfera sa de influență.

La eșuarea demersurilor bizantine a contribuit, după părerea noastră, în mod decisiv, abila politică a lui Asan. Acesta și-a asociat fratele la conducerea Țaratului Vlaho-Bulgar, delegându-i o serie de competențe ale puterii politice, creându-i astfel iluzia participării egale la exercitarea autorității supreme. Mai exact, pentru a contracara acțiunea diplomației bizantine, Asan i-a încredințat fratelui său, spre guvernare directă teritoriile răsăritene ale țaratului, grupate în jurul centrelor Preslavul Mare și Probatos, organizate într-o autonom din punct de vedere politic și administrativ în cadrul Țaratului Vlaho-Bulgar.

Măsura politico-administrativă luată de Asan în favoarea fratelui său, își găsește confirmarea în relatările cronicarilor bizantini Georgios Akropolites și Theodoros Skutariotes (secolul XIII). Primul, relatează că țarul vlaho-bulgar „*despărțind o parte din stăpânirea sa, i-a poruncit să o conducă el (Petru, n.n.). Căci Marele Preslav și Probatos și [localitățile] din jurul lor au fost dăruite lui Petru de fratele său Asan, ca posesiune proprie; din această pricină până astăzi ele poartă numele de Țara lui Petru*”³². Cel de-al doilea, preluându-l în totalitate pe predecesorul său, susține aceeași opinie, și anume că „*lui Petru tăindu-i o bucată din stăpânirea lui (Asan, n.n.), i-a poruncit să o conducă (Marele Preslav și Probatos și [localitățile] din jurul lor i-au fost date ca posesiune lui Petru, din care pricină și până astăzi ele poartă numele de Țara lui Petru)*”³³.

Măsura inițiată de Asan a avut și-a dovedit eficacitatea: ea i-a creat lui Petru iluzia participării la guvernare, îndepărtându-l astfel de tentațiile oferite de diplomația bizantină, dar, în aceeași măsură, încredințându-i spre administrare regiunile est-extreme ale statului l-a îndepărtat pe fratele său de Târnovo, respectiv de centrul

³¹ Choniatae, 620-622.

³² Acropolitae, p. 22-23.

³³ Skutariotes, în *loc. cit.*, p. 434-435.

puterii politice a Țaratului Vlaho-Bulgar. Totodată, ea a constituit actul de naștere a unei entități politice autonome în cadrul țaratului: așa-numita *Țară a lui Petru*.

Eșecul tentativei bizantine de a-l atrage pe Petru în orbita politică a Constantinopolului este confirmat și de faptul că după 1193 diplomația bizantină s-a văzut obligată să-și canalizeze eforturile în direcția atragerii de partea imperiului a unui alt fruntaș vlah, Ivanco, rudă apropiată a Asăneștilor. Succesul cert de această dată al demersurilor diplomației bizantine avea să se materializeze în asasinarea lui Asan de către Ivanco în anul 1196.

Ivanco – un asasinat și o tentativă de uzurpare. Ceea ce nu a putut realiza cu Petru, diplomația bizantină a reușit cu un alt fruntaș vlah, Ivanco, rudă cu suveranii de la Târnovo, după unele surse, se pare, chiar văr primar cu Asăneștii³⁴.

În anul 1196, se pare că la instigațiile curții imperiale de la Constantinopol, Ivanco, protagonistul unei dispute de familie cu Asan, îl asasinează pe țarul de la Târnovo și, susținut de aderenții săi, ocupă Târnovo și încearcă să ocupe și tronul Țaratului Vlaho-Bulgar. În tentativa sa, Ivanco se lovește de opoziția lui Petru, care îl asediază în cetatea de scaun.

Implicarea curții imperiale în asasinatul de la Târnovo și în încercarea lui Ivanco de a ocupa tronul Țaratului Vlaho-Bulgar este confirmată de o serie de surse din secolele XII-XIII. Spre exemplu, Niketas Choniates relatează: „*Se spune chiar că Asan a fost omorât de Ivanco la sfaturile sebastocratorului Isaac* (sebastocratorul Isaac Comenos, la data respectivă prizonier la Târnovo, unde va și muri, de altfel, n.n.), *care-l îndemnase cu multe făgăduieli la aceasta, dar mai ales îl înflăcărase promisiunea că-l va căsători cu fiica lui Theodora*”³⁵. Spre o concluzie similară conduce și informația aceluiași istoric, conform căreia, după asasinat, confruntat cu opoziția lui Petru, susținut de fracțiunea favorabilă Asăneștilor a elitei politice vlaho-bulgare, „*Ivanco făcând cunoscut împăratului ce se întâmplase, îl îndemna să trimită pe cineva cu oaste să preia Târnovo și împreună cu el să lupte pentru a cuceri întreaga Misie* (Bulgaria dintre Balcani și Dunăre, n.n.)”³⁶.

Eșuarea expediției bizantine, trimise în ajutorul său, sub comanda protostratorului Manuel Kamytzes, ducea însă la prăbușirea planurilor lui Ivanco și ale curții imperiale de la Constantinopol. Lipsit de sprijinul militar al Bizanțului, Ivanco nu se poate menține la Târnovo, tronul Țaratului Vlaho-Bulgar fiind ocupat de Petru, care și-l va asocia la domnie pe fratele său mai tânăr Ioniță (Ioniță Asan Kaloianes, viitor țar între 1197-1207).

Rivalitățile din sânul familiei Asăneștilor nu vor înceta odată cu asasinarea lui Asan, degenerând deseori în deznodăminte sângeroase. Petru însuși va cădea victimă unei conjurații, fiind asasinat în 1197, după numai un an de domnie, tot de o rudă apropiată. Dacă curtea de la Constantinopol va fi fost implicată sau nu în acest al doilea asasinat de la Târnovo nu cunoaștem, întrucât orice informații lipsesc.

Refugiat la Constantinopol, Ivanco, care își schimbă numele în Alexios, după cel al basileului Alexios III Angelos (din acest motiv îl vom numi de aici înainte pe parcursul lucrării Ivanco-Alexios), era primit cu multă considerație și căsătorit cu o rudă a împăratului, „*fiind înscris în rândul puternicelor sale rude*”³⁷. Datorită calităților sale de militar și strateg, Ivanco a fost numit „*strateg și comanda trupele așezate în provincia Philippopolisului*”, cu scopul declarat „*pentru a ține piept vlahilor, cei de*

³⁴ Acropolitae, p. 23.

³⁵ Choniatae, p. 620; Cf. Skutariotes, în *loc. cit.*, p. 426-427.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, p. 623-624.

același neam cu el”³⁸. La interval de circa un deceniu, diplomația bizantină repeta cu un alt potent vlah, într-o altă zonă a Peninsulei Balcanice, în Thracia, experiența încercată cu fruntașul vlah din Macedonia, Dobromir Chrysos.

În calitate de strateg al themei Philippopolis, sarcina principală a lui Ivanco-Alexios va fi aceea ce a apăra regiunea de atacurile conaționalilor săi conduși de Asănești. Ca și Dobromir Chrysos, altădată, și Ivanco-Alexios se va achita cu prisosință, cel puțin, în etapa de început a carierei sale în slujba Bizanțului, de sarcina asumată. „Și bărbatul acesta – scrie Niketas Choniates – a depus cele mai mari eforturi în părțile Philippopolisului și era pentru romei ca un stăvilă îndrăgît în calea năvălitorilor din neamul lui, care cu ajutorul sciților (cumanilor, n.n.) prădau ce le cădea în cale; uneori luptând alături de împărat s-a arătat deosebit de viteaz”³⁹.

Ivanco-Alexios nutrea însă propriile sale ambiții politice: realizarea unei stăpîniri proprii, autonome sau chiar independente față de Bizanț. Poziția politică și militară deținută în ierarhia bizantină îi facilita într-o măsură însemnată atingerea scopurilor sale politice. Totdată, faptul că deținea funcția de strateg într-o themă cu o numeroasă populație de etnie vlahă, dispusă să-l susțină, constituia un alt factor favorizant al scopurilor sale politice.

Timp de circa patru ani (1196-1200) fruntașul vlah, ascunzându-și cu grijă intențiile, s-a arătat *fidel* și, mai ales, *util* Bizanțului, în calitatea lui de strateg al themei Philippopolis, adormind astfel orice suspiciune a autorităților imperiale cu privire la el. În toată această perioadă însă, sub masca servirii imperiului, el își va consolida cu abilitate și perseverență propriile poziții, atrăgându-și numeroși susținători, îndeosebi din rândul vlahilor aflați sub jurisdicția lui. Căci, așa cum arată Niketas Choniates, „de cum s-a văzut domn peste ținuturile de acolo, pe toate le sucea și le învârtea, căci era un om abil și energic în orice lucru ce venea în întâmpinarea năzuințelor și voinței lui. Și pe cei dintr-un neam cu dânsul îi învăța meșteșugul războiului îmbogățindu-i prin daruri și întărindu-i cu armament și refăcând fortărețele, a făcut aproape de necucerit ținuturile din fața Haemusului”⁴⁰.

Cu pozițiile consolidate în regiunile supuse jurisdicției sale, beneficiind de susținerea conaționalilor săi din regiune, la începutul anului 1200 Ivanco-Alexios trece la acțiune deschisă antibizantină, răzvrătindu-se împotriva imperiului. Autoritățile bizantine vedeau astfel năruindu-li-se brutal încrederea totală pe care i-o arătaseră.

Conștient de faptul că numai cu forțele proprii nu va putea rezista unei contralovituri bizantine, șeful vlah va face o abilă mișcare politică împacînd-se cu vărul său, țarul Ioniță Asan de la Târnovo obținînd astfel alianța și suport militar al acestuia. Ca urmare, el ocupă importante teritorii bizantine în Thracia, unde pune bazele unei noi *Vlahii autonome* cu centrul la Kritzimos (Kricim, în Bulgaria, la sud-vest de Plovdiv)⁴¹.

După ce cu ajutorul țarului Ioniță Asan respinge un atac al forțelor bizantine comandate de ginerii basileului, Theodoros Laskaris și Alexios Palaiologos, și de protostratorul Manuel Kamytzes, în cursul căruia ultimul este făcut prizonier (primăvara, 1200), Ivanco-Alexios declanșează o viguroasă controfensivă în zona Munților Rhodopi și în sudul Thraciei. Acțiunea, o puternică lovitură dată stăpînirilor bizantine din regiune, se soldează cu succese importante. Într-un interval de timp

³⁸ *Ibidem*, p. 676.

³⁹ *Ibidem*, p. 624.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 676.

⁴¹ Cf. S. Brezeanu, *Imperiul Bizantin*, p. 160, unde consideră că reședința Vlahiei lui Ivanco a fost la Philippopolis; Cf. *Idem*, *Biznațul*, p. 240, unde își menține opinia privind reședința lui Ivanco la Philippopolis.

scurt, relatează cronicarul Niketas Choniates, fruntașul vlah a scos de sub stăpânirea Imperiului Bizantin și „a atras de partea sa și a despărțite de romei toate regiunile care se întind până la Mosynopolis (Gumiurgina, în Grecia, n.n.) și chiar până la Xantheia (Xanthi, în Grecia, n.n.) și la muntele Pangaion (Kușnica, în Bulgaria, n.n.) și la Abdera. Și-a supus negreșit și thema Smolenon (themă la sud de Philipopolis-Plovdiv) și se întindea în împrejurimi ca o boală molipsitoare, robind și ucigând pe romei, luând de la unii bani de răscumpărare și lăsând să rămână la casele lor pe aceia din neamul său care i se supuneau de bunăvoie”⁴². Succesele înregistrate în luptele cu Bizanțul din primăvara anului 1200 consfințeau existența autonomă pe harta politică a Peninsulei Balcanice a *Vlahiei din Thracia*, întemeiată și guvernată de Ivanco.

Cum a fost organizată *Vlahia din Thracia* nu știm. Unele informații indirecte, provenite din *Istoria* lui Niketas Choniates, ne permit să formulăm cu titlu de ipoteză opinia că, foarte probabil, Ivanco-Alexios și l-a asociat la conducerea formațiunii sale politice pe fratele său, Mitos⁴³.

În urma succeselor obținute de Ivanco-Alexios în confruntările cu Bizanțul, *Vlahia din Thracia*, constituită de el, atingea o aria geografică relativ întinsă. Hotarele sale, impercis delimitate, urmau, după părerea noastră, cursul superior al râului Hebros (Marița) de la vest de Philipopolis (Plovdiv) și cursul râului Nestos (Mesta), la apus, pantele meridionale și răsăritene ale Munților Rhodopi, la sud, est și nord, și, din nou, cursul râului Hebros, în nord-est, pentru a atinge litoralul Mării Egee în zona orașului Abdera⁴⁴.

În aceste condiții, împăratul Alexios III Angelos s-a văzut silit să inițieze o serie de demersuri pe lângă Ivanco-Alexios, „rugându-l să ajungă la o împăcare”⁴⁵. Succesele înregistrate însă în confruntările cu Bizanțul i-au permis lui Ivanco-Alexios nu numai să refuze orice întâlnire cu basileul, ci și să-și formuleze, în termeni ultimativi propriile sale condiții. Care au fost acestea, ne spune Niketas Choniates care relatează că „răzvrătitul nu a consimțit nicidecum să vină la împărat, ci se încapățâna să nu facă pace altminteri decât dacă împăratul ar renunța în scris în favoarea lui la ținuturile și orașele pe care le cucerise și i-ar trimite pe logodnica lui, Theodora, împreună cu însemnele de conducător”⁴⁶.

Spre deosebire de celelalte Vlahii balcanice constituite la cumpăna secolelor XII-XIII, *Vlahia* autonomă din Thracia, întemeiată de Ivanco-Alexios va avea doar o existență meteorică, doar de câteva luni (primăvara-vara, 1200). Căderea sa, rezultat exclusiv al acțiunii diplomației bizantine, s-a produs, paradoxal, într-un moment în care părea a deține cele mai solide poziții de până atunci în raporturile cu Imperiul Bizantin.

Contextul în care s-a produs căderea *Vlahiei din Thracia*, condusă de Ivanco-Alexios își găsește prezentarea în lucrarea istorică a lui Niketas Choniates. Conform, relatării cronicarului bizantin, în vara anului 1200, după ce eșuase în tentativele sale de a-l înlătura prin forță pe acest nou și incomod adversar al imperiului, împăratul Alexios III Angelos, care „se gândea însă chiar și la un asasinat”, recurge la o stratagemă diplomatică, concepând un plan machiavelic, pentru a-l elimina pe acesta, criticată chiar și de apropiații săi: basileul simulează acceptarea condițiilor de pace puse de Ivanco-Alexios. Prezentând această acțiune, Niketas Choniates relatează că, „încheindu-se într-un târziu tratativele și jurămintele așa cum ceruse Alexios (Ivanco,

⁴² Choniates, p. 680-681.

⁴³ *Ibidem*, p. 687.

⁴⁴ V. Mărculeț, *Formațiuni politice vlahie în Balcani*, p. 68; *Idem*, *Imperiul Bizantin la Dunărea de Jos*, p. 175; *Idem*, *Vlahii balcanici*, p. 18-19.

⁴⁵ Choniates, p. 686.

⁴⁶ *Ibidem*.

n.n.), mai pe urmă împăratul ia o hotărâre despre care nu știu dacă era demnă de un general sau de un împărat; căci aceștia trebuie mai ales să așeze mai presus de orice respectarea jurămintelor. A trimis așadar la Alexios (Ivanco, n.n.) cu dumnezeieștile Evanghelii [...] și l-a atras la sine și, după aceea, așa cum spuneam, s-au făcut jurămintele, l-a prins și l-a pus în lanțuri [...]. Și apoi își supune orașele și fortărețele pe care le cârmuia Alexios (Ivanco, n.n.) fără greutate, iar pe fratele acestuia, pe Mitos, îl face să fugă⁴⁷.

În urma acestei acțiuni politico-diplomatice reprobabile, justificată însă prin rațiuni de stat, și Vlahia autonomă din Thracia, din zona Munților Rhodopi, își înceta existența. Teritoriile sale erau reîncorporate imperiului.

*

Sintetizarea rezultatelor la care am ajuns ca urmare a realizării prezentului material ne permite formularea următoarelor **concluzii**:

1. Incapabil să anihileze prin forța armelor răscoala vlahilor și bulgarilor (1185-1187/1188) și Țaratul Vlaho-Bulgar rezultat în urma succesului acesteia (1187/1188), Imperiul Bizantin a recurs, în perioada 1185-1204, la armele subtilei sale diplomații pentru a-și atinge acest obiectiv. În acest scop diplomația bizantină a căutat să profite la maximum de rivalitățile și ambițiile politice existente la nivelul frunțașilor vlahi sau între diferitele comunități vlahе conduse de aceștia, pe care a căutat să le întrețină și să le exploateze în interesul Bizantului.

2. După 1185, Bizanțul l-a atras în sfera sa de influență pe Dobromir Chrysos, un frunțaș vlah din Macedonia, adversar al Asăneștilor, pe care l-a folosit, împreună cu susținătorii săi, împotriva Țaratului Vlaho-Bulgar. Ambițiile politice proprii ale lui Dobromir Chrysos l-au făcut pe acesta ca în câteva rânduri – 1187-1188, a.1197-1199, 1201-1202 – să abandoneze legăturile cu Bizanțul și să pună bazele în Macedonia unei *Vlahii autonome*, cu reședința la Prosakos, extinsă după 1201, în colaborare cu socrul și aliatul său, protostratorul Manuel Kamytzes, și în Thessalia. *Vlahia macedoneano-thessaliană* își înceta însă existența în primăvara anului 1202, când după diplomația bizantină a determinat ruperea alianței dintre Dobromir Chrysos și Manuel Kamytzes, autoritățile imperiale au reușit anihilarea celor doi adversari ai imperiului.

3. Anterior anului 1193, foarte probabil, la o dată cuprinsă între 1190 și începutul anului 1193 curtea bizantină a încercat, se pare, să-l atragă de partea sa pe Petru, fratele țarului Asan de la Târnovo și coregent, nemulțumit de faptul că după ce între 1185-1186/1187 deținuse rolul principal în conducerea răsculaților, că după constituirea Țaratului Vlaho-Bulgar (1187/1188) își pierduse poziția dominantă. Tentativa bizantină de a-l atrage pe Petru de partea imperiului a fost însă contracarată de abilitatea lui Asan care a organizat regiunile est-estreme ale țaratului într-o formațiune politică autonomă pe care a încredințat-o spre guvernare directă fratelui său, numită *Țara lui Petru*. Actul lui Asan îi crea fratelui său iluzia participării cu drepturi egale la conducerea statului, ferindu-l de tentația bizantină, dar în același timp îl îndepărta pe acesta, devenit nesigur, de centrul puterii.

4. În anul 1196, Bizanțul a reușit să-l atragă de partea sa pe frunțașul vlah Ivanco, rudă apropiată a Asăneștilor, care l-a asasinat pe Asan și a încercat fără succes, cu concursul militar al Constantinopolului, să ocupe tronul de la Târnovo, tentativă contracarată de intervenția decisă a lui Petru. Refugiat la Constantinopol, Ivanco s-a înrudit prin căsătorie cu familia imperială și a fost numit strateg al themei Philippopolis. În această calitate, între 1196 și 1200 el a acționat în calitate de interpus al Imperiului Bizantin în confruntările militare cu Țaratul Vlaho-Bulgar. Poziția deținută

⁴⁷ *Ibidem*, p. 686-687.

i-a permis lui Ivanco să-și pregătească realizarea propriilor obiective politice. În primăvara anului 1200, el abandonează legăturile cu Bizanțul, se împacă cu țarul de la Târnovo, Ioniță Asan Kaloïannes, ocupă teritoriile bizantine din Thracia, din zona Munților Rhodopi, unde pune bazele unei *Vlahii autonome* cu reședința la Kritzimos. *Vlahia din Thracia*, întemeiată de Ivanco, își va înceta însă existența în vara aceluiași an când, printr-o stratagemă, autoritățile bizantine reușeau să-l captureze pe Ivanco.

Résumé

Disputes et confrontations à l'étape du début de l'existence
du Tzarat Vlaque-Bulgare et l'implication du Byzance.
1185-1204

Incapable d'annihiler par voie militaire la révolte des Vlaques de des Bulgares (1185-1187/1188) et du Tzarat Vlaque-Bulgare issu résulté à la suite de son succès (1187/1188), l' Empire Bulgare a recours, dans la période 1185-1204, aux armes de la subtile diplomatie pour atteindre son but. Pour ce but la diplomatie byzantine a cherché profiter au maximum des rivalités et des ambitions politiques existentes au niveau des élites vlaques ou entre différentes communauté vlaques conduites par ceux-ci, qu'elle a cherché à entretenir et à exploiter dans l'intérêt du Byzance. Entre 1185 et 1202 les autorités byzantines se sont servies, avec intermitences, des services de l'élite vlaque de Macédonie, Dobromir Chrysos, adversaire des Assenides, entre 1190 et 1193 elles ont essayé, sans succès, d'attirer de la part de l'empire Pierre, le frère du tzar Assen de Târnovo et corégent, et entre les années 1196-1200 dans le service de l'empire a agi l'élite vlaque Ivanco, l'assassin d'Assen. L'action de la diplomatie byzantine a échoué, finalement, dans tous les cas: la tentative d'attirer Pierre de la part de l'empire a été anulée par Assen, qui a constitué dans les régions orientales de l'État Vlaque-Bulgare une formation politique autonome, confiée pour le gouvernement direct par son frère, appelée le Pays de Pierre, et Dobromir Chrysos et Ivanco ont fini par se révolter contre le Byzance, et à cette occasion ils ont mis les bases de quelques Vlachies autonomes en Macédonie et Thessalie, le premier entre 1199-1202, et respectivement en Thracie, le deuxième en le printemps-l'été 1200.

Abrevieri

AARMSI = *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice.*

FHDR, III = *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)*, vol. III, București, 1975.

RdI = *Revista de Istorie.*

REB = *Revue des Études Byzantines.*

SKAW = *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.*